

УДК 338.45 (497.11)(091)
930.25 : 338.45 (497.11 Ниш)»1919/1947»

УДРУЖЕЊЕ ИНДУСТРИЈАЛАЦА У НИШУ
(1919-1947)

Удружење нишких индустријалаца основано је 11. августа 1911. године, на основу члана 96 Закона о радњама из 1910. године. Исте године је донет статут Удружења потврђен од индустријске коморе у Београду под редним бројем 725. Удружење су формирали сопственици индустријских предузећа из Ниша, са задатком да раде на унапређењу и развијању индустрије града на Нишави. Удружење је имало својство правног лица и за своје обавезе одговарало је својом имовином.

Органи управљања Удружења су: Управни одбор од седам чланова, који се бира сваке године, Надзорни одбор од три члана и Скупштина. Скупштине су, редовне (одржавају се сваке године) и ванредне које сазива управни или надзорни одбор, ради решавања тачно одређених питања. На ванредној скупштини је биран делегат за индустријску комору Београда. Године 1920. на скупштини је биран представник за Берзу рада, 1921. за порески одбор и индустријски суд, а 1930. године за нишки Окружни уред. Седиште управе Удружења било је у Нишу у улици Обреновићевој бр. 57.¹⁹⁴

Законом о радњама из 1931. године, удружење је променило назив у Удружење индустријалаца за Моравску бановину и проширило делатност на подручје читаве бановине.

По завршетку Првог светског рата, нишка индустријска предузећа су била у веома тешком положају. Опустошена и опљачкана, без довољно сировина, радила су са малим капацитетом производње. Удружење индустријалаца је настојало, да преко индустријске коморе у Београду, омогући кредите за набавку машина и алата угроженим предузећима.

Нишка индустрија је веома споро отклањала последице рата. У Нишу је

¹⁹⁴ ИАН, Фонд Удружење нишких индустријалаца, док. 95 од 19. новембра 1930.г.

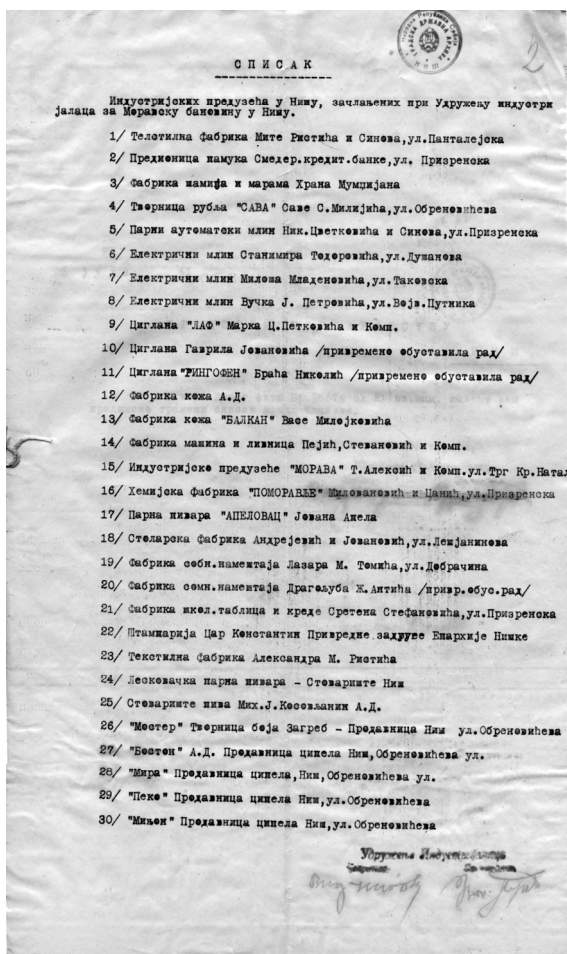
1923.године радило 20 индустријских предузећа.¹⁹⁵ Овај период карактерише јачање банака и улагање њиховог капитала у раније отворене фабрике, као и повећање фабрика керамичке и млинске индустрије, тако да почетком 1930.године, Ниш има 29 индустријских предузећа. Рад Удружења индустријалаца за Моравску бановину средином четврте деценије, поред извршене реорганизације, одвија се у правцу добијања бенефиција од увозних царина за сировине, смањења стране конкуренције и укидања трошарине за индустријске производе.

Из записника са осме редовне скупштине Удружења у Нишу, одржане 10. марта 1940. године, може се закључити да су економски и социјални догађаји у земљи утицали на стагнацију привреде и индустрије. Било је потешкоћа око набавке сировина за индустрију, посебно код предузећа која су свој рад базирала на увозу из иностранства (текстилна индустрија, индустрија гума). Негативан утицај пореских реформи 1938. и 1939. године и минималне наднице радника су

такође утицале на погоршање материјалног стања. На територији Моравске бановине 1940. године ре-гистровано је 183 предузећа и 25 фабричких продавница.¹⁹⁶ У наведе-ном извештају дат је преглед стања индустрије на територији Моравске бановине, као и број предузећа у појединим гранама индустрије. Тако је у текстилној индустрији радило 9 предузећа, у шумској-12, у керамич-кој-27, у кожарској-4, у пиварској-3, у електричној-31, млинарској-58, металуршкој-5 и 34 мањих и већих индустријских предузећа, као фабрика шећера, сапуна, гума, стакла и сл.

Заузимањем Ниша, 9. априла 1941. године, Удружење престаје са радом. Међутим одлуком окупаци-оних власти оно наставља свој рад све до 1947. године.

Списак индустријских предузећа у Нишу, чланови Удружења из 1941.

године.

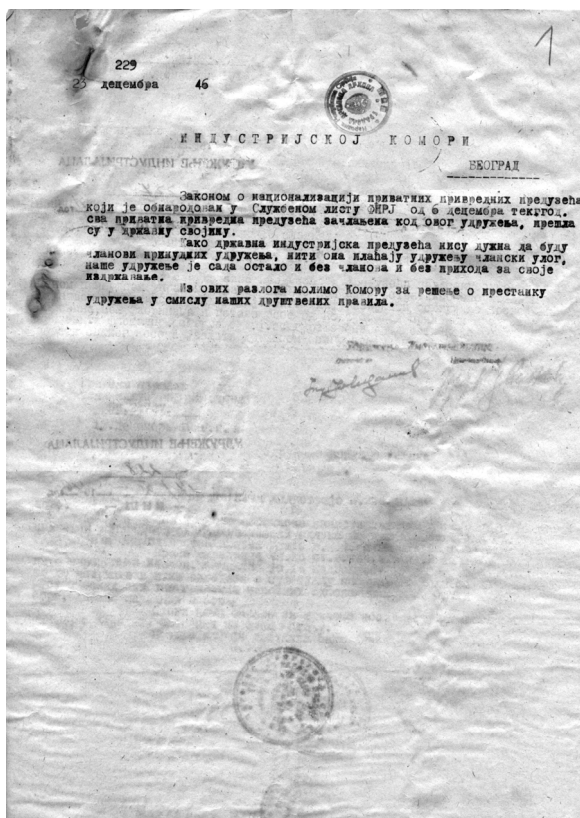
¹⁹⁵ Исто, док. бр. 2930 од 17.11.1923.

¹⁹⁶ Исто, Извештај, док. бр. 147 од 9.4.1940.

У Нишу је 1941. године при Удружењу индустријалаца за Моравску бановину регистровано 30 индустријских предузећа.¹⁹⁷

Проблем несташице сировина био је нерешив за читаве привредне и индустријске гране. Пад производње условио је отпуштање радника и смањивање надница запосленима. Да би се избегле последице настале ситуације, неки индустријалци су извршили реорганизацију предузећа, док су други попут власника: Рудника Јелашница, Текстилне фабрике Мите Ристића и синова, Фабрике машина и ливница Пејића, Стефановића и компаније, прибегли обављању послова за рачун окупационих власти у чија је предузећа улаган страни капитал.¹⁹⁸ Велики број избеглица и сиромашног становништва, високе цене и несташица основних животних намирница, била је слика тешког економског стања Ниша и његових грађана у време Другог светског рата.

Крајем 1946. године, на захтев Градског народног одбора, извршена је поновна регистрација приватних индустријских предузећа, а одмах потом су прикупљени и подаци о њиховом производном потенцијалу. Попис свих предузећа обављен је посредством Удружења и њиме су била обухваћена сва приватна као и индустријска предузећа која су већ била конфискована 1945. године.

Обавештење Индустијској комори Београд, да је Удружење остало без чланова преласком индустријских предузећа у државну својину.

Законом о национализацији приватних привредних предузећа обнародованим у Службеном листу ФНРЈ од 6. децембра 1946. године, сва приватна предузећа, чланови овог Удружења, прешла су у државну својину. Због тога се Удружење индустријалаца за Моравску бановину обратило Индустијској комори у Београду и затражило доношење решења о престанку рада овог Удружења. Удружење индустријалаца у Нишу престало је са радом 1947. године.

Архивска грађа овог фонда обухвата период од 1919-1947. го-

¹⁹⁷ ИАН, док. бр 3538

¹⁹⁸ С. Андрејевић, Економски развој Ниша од 1830-1946. Ниш, 1970. стр.214

дине. Од књига поседује: записни-ке, опште деловодне протоколе и књиге благајне, а од списа: протоколације индустријских предузећа; уверења о ратној штети, капацитету производње, кредитима индустријалаца; извештаје о стању нишке индустрије; спискове чланова удружења; учешће на домаћим и страним сајмовима; спискове предузећа која извозе робу у страним земљама; отварање Стручне продужне школе у Нишу; извештаје о раду Удружења; разне циркуларе и преписку са Индустријском комором у Београду.¹⁹⁹

¹⁹⁹ В. Поповић, Јб. Михаиловић, Водич Историјског архива Ниш, стр. 263